

KIERKEGAARD'S PHILOSOPHY OF BECOMING: MOVEMENTS AND POSITIONS

Clare Carlisle, *Kierkegaard's Philosophy of Becoming: Movements and Positions*, SUNY Press, Albany, 2005.

Knjiga Kierkegaardova Filozofija Postajanja, autorice Clare Carlisle, započinje citatom iz romana Mučnina (Jean-Paul Sartre) koji čini svojevrsnu uvertiru u tematiku i razradu problema koji jesu težište same studije. Elaboracija pitanja kretanja, u kontekstu filozofske misli Sorena Kierkegarda, predložena je u devet poglavlja raspoređenih u tri dijela. Svaki dio, tumačen zasebno, propituje određenu temu, ali tek u korespondenciji sa ostala dva, pruža jedinstveni oblik demistifikacije onoga što jeste glavna nit knjige.

Uvod pod nazivom Mjesto i Put započinje sa pitanjem autorice o tome šta jeste nutrina, odnosno šta se unutar Kierkegaardove filozofije razumijeva kao nutrina. Takvo pitanje u sebi legitimizuje egzistencijalne istine koje najvažniji značaj očituju putem religijske vjere. Razumijevajući Kierkegaardovu namjeru koja se manifestira u postajanju kršćaninom, autorica implicira da nutrina, put, mjesto i kretanje zahtijevaju posebna istraživanja. Iz tog razloga, na samom početku knjige, ona nudi formulacije ovih termina fokusirajući se na procese internalizacije danskog filozofa. Analizirajući filozofsku poziciju Kierkegarda, oprečnu Hegelovoj misli, posebice teoriji posredovanja (medijacije), autorica naglašava da u sferi kršćanske vjere pitanje postajanja ispoljava svoj najveći potencijal. Nastojeći razjasniti enigmatsko autorstvo Sorena Kierkegarda, fokusirajući se na temu kretanja, knjiga razotkriva brojna pitanja koja se dovode u vezu sa ovim misliocem.

Prvi dio započinje sa Metafizikom kretanja koja tematizira Kierkegaardova pitanja o značaju i mogućnosti postanka kršćaninom. Shodno tome da je pitanje mogućnosti postajanja duboko ukorijenjeno u filozofskoj tradiciji, posebice vezano za grčki kinesis, autorica nudi historijski prikaz razumijevanja suštine problema. Polazeći od Heraklitovske misli da je sve u pokretu, preko Aristotelovog propitivanja tranzicije, odnosno procesa aktualizacije, uvijek oslanjajući se na logički princip kontradikcije, dolazi se do Hegelovog dijalektičkog metoda, koji procesima kretanja i postajanja daje nova značenja. Upoređujući Aristotelova određenja kretanja i procesa postajanja sa onim što proizilazi iz filozofskog mišljenja Hegela,

naglašava se Kierkegaardov povratak antičkom razumijevanju i snažna kritika upućena spekulativnoj filozofiji. Upravo je na temeljima Aristotelovske analize pojma kinesis Kierkegaard razvio religijski egzistencijalizam koji se izražava u kvalitativnoj promjeni. U okviru Logike Postajanja propituju se kretanje i promjena shodno logičkim zakonitostima, osvrćući se na koncepcije određenih filozofa (T. Hobbs, G.W. Leibniz, B. Spinoza). Drugo poglavlje sagledava problem ravnine kretanja koja se preobražava pod uticajem Hegelovog aspekta povijesnosti. U ovom dijelu iskazuje se značaj Aristotelu pri uspostavljanju rječnika i logike kojom je omogućeno razumijevanje kretanja, ali i Hegelu utoliko što je princip kretanja uvrstio u samu logiku. Pored toga, Kantovo prepoznavanje transcendentalnog subjekta naglašava samokretanje i značaj slobode subjekta. Sve navedeno, kako i autorka naglašava je imalo osobitog značaja za razvoj Kierkegaardove misli i razumijevanje kretanja kao polazišta pri analizi ljudske egzistencije. Određene ideje kao takve bivaju inkorporirane u njegovu elaboraciju kretanja i promjene, dok se drugima strasno protivio. Na osnovu toga, treće poglavlje jeste Kierkegaardova kritika Hegelu unutar kojeg se fokus rasprave prebacuje na pozadinske faktore Kierkegaardovog autorstva. U ovom dijelu autorka naglašava nekoliko Sorenovih biografskih stavki, ponajviše onih koji su doveli do upoznavanja sa Hegelovom mišlju. S obzirom na oprečnost stavova ova dva filozofa, autorka se pita da li je nužno zauzeti određenu stranu, kako bi se razumjela priroda takvog sukoba. Zsigurno da je Kierkegaardova kritika imala uporište i u osobnim egzistencijalnim brigama koje nisu mogle biti riješene u okviru Hegelovog Sistema, iz čega proizilazi pretpostavka da je Hegel u nekom smislu iznevjerio Kierkegarda koji mu je u određenom vremenu vjerovao. Nadalje, optužbe na račun Hegela sastoje se od Kierkegaardove konstatacije da unutar njegove filozofije primjećuje zastoje u refleksiji, te povezano s tim, on ismijava Hegelovu intenciju da etiku i religiju protumači u okvirima filozofskog sistema. Ovakva kritika, kako kaže autorka, ide dalje i od Hegela, jer je on predstavljao personifikaciju ukupne spekulativne filozofije. Nadovezujući se na tekstove i kritičke prikaze danskih teologa 1830. godina, sa kojima je u suglasju da je put do Boga zapravo put uzdizanja, Kierkegaard kritikuje hegelijansku filozofiju da je u nemogućnosti ostvariti ovakav oblik kretanja koji je nužan za postajanje i sve ono što se razumijeva pod kvalitativnom promjenom.

Kierkegaardova tri djela, objavljena 1843.godine, autorica komentira u okviru drugog dijela knjige. U poglavlju pod nazivom Ili/Ili: Kierkegaardov princip kontradikcije uviđa se prvi pokušaj uspostavljanja ravnine kretanja posredstvom razumijevanja onoga što jeste nutrina, označena pojmovima subjektivnosti i egzistencije.

Kierkegaard pod pseudonimom Victor Eremita, metaforom o skrivenom spisu u radnom stolu, objašnjava zanemareni, skriveni položaj nutrine. Dvije različite ličnosti koje se pojavljuju u tom djelu, autorka razumijeva kao predstavnike estetskog i etičkog stadija života. Transformacija, odnosno prelaz od duhovnog zastoja do duhovnog kretanja, kako stoji na stranicama knjige, dešava se kroz čin izbora. Autorka nagovještava da je sada riječ o kretanju koji ovisi o razlici. Bira se između nužnosti i slobode, odnosno prošlosti i budućnosti. Ovakav oblik unutarnjeg kretanja objašnjava se kao potreba i tendencija za subjektivnom istinom do koje se, kako Kierkegaard smatra, ne može doći Hegelovim posredovanjem. Takvo kretanje, koje se naknadno imenuje ponavljanjem jeste aspekt razmatranja petog poglavlja Ponavljanje: Mogućnost kretanja. Constantin Constantius objavljuje Ponavljanje istog dana kada i Johannes de silentio objavljuje Strah i drhtanje, 16. oktobra 1843. godine. Iako autorka sugerira da početak Ponavljanja jeste kraj Straha i drhtanja, komentarišući prvo pitanje ponavljanja, pruža čitaocu jasniji uvid u onaj oblik kretanja vjere o kojem piše Johannes de silentio. Pitanja o mogućnostima i mjestima ponavljanja, prikazana su kroz dvije različite egzistencijalne pozicije. Ponavljanje, za Kierkegarda je isto kretanje kao i grčki anamnesis, ali u drugom pravcu. Shodno tome, autorka naglašava da novi filozofski pojam ponavljanja sa sobom nosi novi oblik samosvijesti, novu interpretaciju vremena, ujedno drugačiju ontologiju. Označavajući ponavljanje kao transcendentno kretanje, u kontekstu kršćanske svijesti, ono se razumijeva u obliku radovanja vječnosti koja slijedi. Ponavljanje kao takvo se događa unutar pojedinca pomoću njegove slobode. Pored ponavljanja, još jedan značajan pojam u kontekstu Kierkegaardove filozofske misli jeste rezignacija kojom se autorka bavi u poglavlju Strah i drhtanje: Viša ravnina. Biblijskom pričom o Abrahamu i Isaku artikuliše se ponavljanje kao aktualizirajući pokret postajanja. Riječ je o obliku uzdizanja ljestvicom duhovne i egzistencijalne vrijednosti. Rezignacijom i ponavljanjem ostvaruje se dvostruko kretanje, podrazumijevajući prihvatanje patnje koje rezultira radošću što je čini vjera. Abrahamovi postupci su u suprotnosti sa razumom, ali takav oblik kretanja u sebi integrira još jedan dio, označen kao skok. Skok nije ništa drugo nego pokret neznanja određen strašću. Upravo je taj skok, religiozno kretanje, načinilo Abrahama Vitezom vjere.

Proučavanja dostupna u knjizi, kako je ranije naznačeno, pojašnjavaju proces ispunjena zadatka kojeg je Kierkegaard smatrao najvažnijim. U posljednjem dijelu knjige analizira se sve prethodno rečeno i smiješta se u određeni kontekst koji pruža viši oblik razumijevanja problematike Kierkegaardove misli. Postati

kršćanin, odnosno sedmo poglavlje, vrši rekapitulaciju kretanja tri komentarisana djela. Autorica zaključuje da kretanje za Kierkegaarda predstavlja nešto nezamislivo, određenu temu koja je u suprotnosti sa intelektualnom refleksijom, nadilazeći ono što jeste misao. Zadatak da se postane kršćanin u sebi uključuje procese uzdizanja i izgradnje. Ti procesi su smješteni u odnosu individue spram Boga. Na osnovu toga, izgradnja odnosa između zemlje i neba, predstavlja izravan put postajanja istinom. Da li na taj način Kierkegaard ide Iznad filozofije? U poglavlju koje slijedi, nastoji se razjasniti odnos danskog filozofa sa ukupnom filozofskom tradicijom. Iako se ponekad dovodi u pitanje pozicioniranje Kierkegaarda shodno njegovoj filozofsko-teološkoj misli, autorica ga označava filozofom s obzirom na ontološku prirodu njegovih pitanja, te se razmatra mogućnost razumijevanja postajanja izvan kršćanskog konteksta. Naposljetku, deveto poglavlje Ponavljanje ukazuje na filozofski značaj i uticaj u razvoju filozofske misli koja je uslijedila nakon Kierkegaarda. Komparirajući Kierkegaardova filozofska razmatranja sa filozofijom Nietzschea i Heideggera, autorica rasvjetljava novi oblik istine koji započinje u okviru egzistencijalističke misli 1843. godine sa propitivanjem pojma ponavljanja. Prikazavši razumijevanje kretanja u okviru prevladavanja nihilizma (Nietzsche) kao i tumačenje istine (aletheia) (Heidegger), zajedno sa propitivanjem ateističkog egzistencijalizma (J.P. Sartre), ukazuje se na važnost i doprinos koji je ostavila Kierkegaardova filozofija za jasnoću egzistiranja i postajanja.

Analizom jednog od osnovnih problema filozofije danskog mislioca, autorica Clare Carlisle čitaocu predočava put kojim Kierkegaard polazi, ali i na koji upućuje sve druge. Knjiga rasvjetljava odnos između subjektivne brige za vlastitošću u odnosu na znanje određeno objektivnošću. Iako Kierkegaard govori iz perspektive kršćanskog mislioca, dostignuća do kojih je došao, a koja su prikazana u ovoj knjizi poziva svakog pojedinca na intelektualno i duhovno samopropitivanje.

Jasmina Omerkić